

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXIV, 1

SECTIO B

2009

---

*Zakład Geografii Regionalnej i Turyzmu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;
Katedra Turystyki i Rekreacji, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego

w Białej Podlaskiej, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie

**Zakład Geografii Regionalnej i Turyzmu, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ANDRZEJ ŚWIECA*,
TERESA BRZEZIŃSKA-WÓJCIK**

*Zasoby turystyczne i możliwości ich wykorzystania na obszarze
miasta i gminy Nałęczów oraz gminy Wojciechów*

The tourism resources and possibilities using of its for development of the town and
commune of Nałęczów and the commune of Wojciechów

Sł o w a k l u c z o w e: zasoby/dobra turystyczne, potencjał turystyczny, Nałęczów, Wojciechów,
turystyka poznawcza, turystyka wypoczynkowa, turystyka kwalifikowana, turystyka zdrowotna

K e y w o r d s: tourism resources, tourism potential, Nałęczów, Wojciechów, educational tourism,
recreational tourism, adventure tourism, health and wellness tourism

WPROWADZENIE

Pojecie „zasoby turystyczne/dobra turystyczne” powszechnie traktowane jest szerzej niż pojęcie „walory turystyczne”. Według tej koncepcji zasoby/dobra to wszystkie elementy (przyrodnicze i antropogeniczne) mogące potencjalnie być walorami turystycznymi (tzw. „walory potencjalne”), w odróżnieniu od „walorów rzeczywistych”, będących w sferze aktualnych zainteresowań turysty. Według K. Naumowicz (1993) „kompleks komplementarnych, wzajemnie się uzupełniających dóbr turystycznych, którego funkcją jest zapewnienie warunków do zaspokojenia potrzeb turystycznych występujących na tym terenie, tworzy potencjał turystyczny. Obejmuje on poszukiwane przez turystów walory turystyczne będące turystycznym potencjałem naturalnym i turystycznym

potencjałem kulturowym, a także służące turystom urządzenia, czyli potencjał techniczny”. Dość często jest również stosowana definicja J. Kaczmarka, A. Stasiaka i W. Włodarczyka (2005), według których potencjał turystyczny tworzą „wszystkie elementy środowiska geograficznego oraz zachowania człowieka, które mogą być wykorzystane do uprawiania bądź zajmowania się turystyką”.

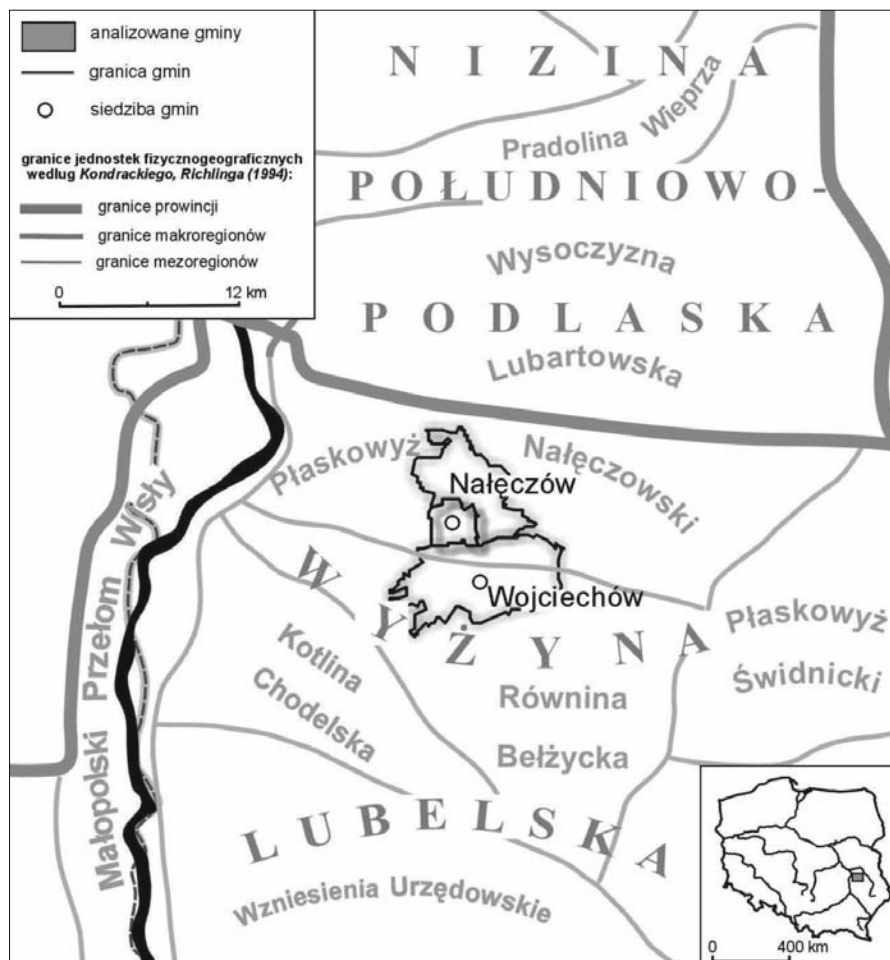
Pojęcie struktury potencjału turystycznego w literaturze przedmiotu jest ujmowane w dwojaki sposób: analitycznie (zbiór poszczególnych elementów) lub syntetycznie (zespół wzajemnych związków pomiędzy poszczególnymi jej elementami). Częściej stosowane jest ujęcie analityczne (m.in. Stalski 1985; Krzymowska-Kostrowicka 1995; Zajadacz 2004). W podejmowanych opracowaniach z reguły uwzględnia się trzy podstawowe elementy składowe: zasoby (uwarunkowania) przyrodnicze, zasoby społeczne oraz bazę materialno-techniczną/infrastrukturę turystyczną (Turowski 1972; Stillger 1980; Bellinger 1994; Zajadacz 2004).

Określenie wartości zasobów środowiska geograficznego i infrastruktury turystycznej, determinujących atrakcyjność turystyczną, jest od dawna przedmiotem badań. Dotychczas podejmowane próby oceny potencjału turystycznego różnią się zakresem przestrzennym opracowania, jak i sposobem podejścia. Opracowania dotyczą miast (Bellinger 1994; Zajadacz 2004), wybranych regionów (Włodarczyk 2003; Latosińska, Włodarczyk 2004; Milewski 2004), a nawet całego kraju (Naumowicz 1985). W niniejszym opracowaniu przedmiotem badań jest miasto i gmina Nałęczów oraz sąsiadująca z nią gmina Wojciechów. Podjęta próba uzupełnia inwentarz opracowań dotyczących jednostek rangi gmin.

CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNA OBSZARU BADAŃ

Analizowane gminy Nałęczów i Wojciechów, położone w województwie lubelskim, zajmują łącznie 143,8 km². Obejmują tereny mezoregionów: Płaskowyżu Nałęczowskiego i Równiny Bełżyckiej (ryc. 1), należące do północno-zachodniej części Wyżyny Lubelskiej (Kondracki, Richling 1994).

Miejsko-wiejska gmina Nałęczów usytuowana jest w południowo-zachodniej części powiatu puławskiego. Zajmuje obszar o powierzchni 62,9 km². Zamieszkuje ją około 10 tys. osób, z czego około 49,0% w granicach administracyjnych miasta Nałęczów. Wskaźnik gęstości zaludnienia wynosi 151 osób/km² i jest wyższy od średniej gęstości województwa lubelskiego (86 osób/km²). Z gminą Nałęczów od południa sąsiaduje gmina Wojciechów. Wchodzi ona w skład ziemskiego powiatu lubelskiego. Zajmuje powierzchnię 80,8 km².

Ryc. 1. Położenie gmin Nałęczów i Wojciechów
Location of the Nałęczów and Wojciechów communes

Charakteryzuje ją mniejsza niż dla Nałęczowa liczba ludności (około 6 tys. mieszkańców) oraz niższy wskaźnik gęstości zaludnienia (74 osób/km^2) (Rocznik Statystyczny... 2007).

Badany obszar odznacza się stosunkowo dużym zróżnicowaniem hipsometrycznym. Wysokość maksymalna w gminie Nałęczów osiąga wielkość 226,0 m n.p.m. (okolice wsi Ludwinów), a w gminie Wojciechów – 237,1 n.p.m. (wieś Saganów). Minimalne wysokości bezwzględne w obu gminach notuje się w dolinie Bystrej. Są to wielkości – odpowiednio – 160 m n.p.m. rejon Nałęczowa i 173,5 m n.p.m. okolice wsi Nowy Gaj (Mapa topograficzna 1:50 000, arkusze: Beżyce i Nałęczów). Doliny rzeczne stanowią lokalną bazę

erozji dla bardzo bogatej sieci wąwozów (Chałubińska, Wilgat 1954). W gminie Nałęczów, położonej w granicach Płaskowyzu Nałęczowskiego ze średnią gęstością wąwozów $2,5 \text{ km/km}^2$ (Maruszczak 1960), erozją wąwozową zagrożone jest ponad 70,0% obszaru, z czego 21,7% to tereny z tendencją do bardzo silnej erozji. W gminie Wojciechów erozja wąwozowa zachodzi z mniejszym natężeniem na niespełna 40,0% obszaru (Józefaciuk, Józefaciuk 1998).

W podłożu analizowanego obszaru przeważają skały meozoiczne (górną jurą i górną kredą), głównie węglanowe (wapienie opoki); przykryte lokalnie przez osady paleogenu. Utwory powierzchniowe, przeważnie wieku czwartorzędowego, reprezentuje kompleks osadów złożony pod względem genetycznym i stratygraficznym. Skały starsze, wykształcone jako paleogeńskie gezy, opoki i piaskowce glaukonitowe są widoczne w południowej części obszaru gmin, w strefie doliny Bystrej i Czerki (Mojski 1968a; Malinowski, Mojski 1978a). Kompleks osadów czwartorzędowych reprezentują utwory związane ze zlodowaczeniami: środkowopolskim i północnopolskim. Starsze osady, związane ze zlodowaczeniem środkowopolskim (gliny zwałowe, piaski i żwiry wodnolodowcowe), można spotkać na międzyrzeczu Bystrej i Czerki oraz w okolicach Nałęczowa. Młodsze (głównie less), związane ze zlodowaczeniem północnopolskim, obserwuje się zwłaszcza w północnej i centralnej części gminy Nałęczów oraz w północno-wschodnim i południowo-zachodnim fragmencie gminy Wojciechów (Harasimiuk, Henkiel 1976). Najmłodsze osady – holoceni – są reprezentowane przez utwory dolinne (piaski i żwiry rzeczne) i namywy zboczowe (mułki), wyściełające dna i zbocza doliny Bystrej i jej dopływów oraz Ciemięgi, we wschodniej części analizowanego obszaru (Mojski 1968b; Malinowski, Mojski 1978b).

Charakterystyczną cechą badanego obszaru jest bardzo mała gęstość sieci rzecznej oraz specyficzny charakter wód podziemnych (Wilgat 1998; Malinowski 1991). Znaczną część analizowanych gmin (południowe i centralne obszary) odwadnia rzeka Bystra (prawobrzeżny dopływ Wisły), natomiast wschodnie obszary obu gmin – Ciemięga, należąca do zlewni Bystrzycy (Stachy 1987). Główny poziom wodonośny w skałach górnokredowych (opoki, margle, kreda) jest połączony z poziomem piętra paleogeńskiego i tworzy jeden poziom kredowo-paleogeński. Zawodnione utwory czwartorzędowe mają charakter lokalny (Michalczyk 2001). Wody podziemne drenowane są przez źródła. Największe zgrupowanie źródeł (13) na obszarze analizowanych gmin obserwuje się prawie na całej długości doliny Czerki oraz wzdłuż doliny Bystrej. Natomiast najwydajniejsze koncentrują się w miejscach przejmowania dopływów przez Bystrą. Znaczne zagęszczenie źródeł występuje także w górnym, źródłowym odcinku Bystrej (6 czynnych źródeł) (Michalczyk 1996).

Inwentarz zjawisk wodnych w gminach uzupełniają stawy. Pełnią one funkcję retencyjną i hodowlaną. W gminie Nałęczów zajmują powierzchnię 22 ha; do największych należą stawy w dolinie Bochońniczanki we wsi Czesławice (Strategia Gminy Nałęczów 2001). Na obszarze gminy Wojciechów powierzchnia stawów wody jest 4-krotnie mniejsza i wynosi 5 ha (Plan rozwoju... 2004).

Obszar gmin Nałęczów i Wojciechów wyróżnia się stosunkowo wysoką sumą opadu atmosferycznego (500–600 mm) i znacznym udziałem opadów gradu (10–18 dni w ciągu roku) oraz najwyższymi wartościami usłonecznienia względnego w ciągu lata (45–50%). Charakteryzuje go wydłużony okres trwania pory letniej w stosunku do sąsiadujących obszarów (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975).

W strukturze użytkowania powierzchni gmin Nałęczów i Wojciechów dominują użytki rolne, odpowiednio 81,3% i 88,0%; ich udział jest znacznie wyższy niż w województwie lubelskim (62,8%). Mniejsze powierzchnie zajmują grunty orne (odpowiednio: 68,1% i 82,4%), lasy (6,8% i 5,6%) oraz łąki i pastwiska (6,0% i 2,4%). W gminie Nałęczów występuje wyższy (7,2%) w stosunku do województwa lubelskiego (3,0%) udział sadów (Rocznik statystyczny... 2005).

Obszar gmin Nałęczów i Wojciechów charakteryzuje wysoki udział ludności zatrudnionej w działalności pozarolniczej – odpowiednio: 1594 i 185 osób. Struktura rynku pracy w gminach jest nietypowa dla obszaru województwa lubelskiego; dotyczy to szczególnie niskiego zatrudnienia w przemyśle i budownictwie (odpowiednio: 16,0% i 5,4%). Ponadto w obu gminach obserwuje się wysoki odsetek osób zatrudnionych w usługach nierynkowych – odpowiednio: 58,3% i 75,7% (Rocznik statystyczny... 2007).

Jednym z najważniejszych czynników stymulujących rozwój społeczno-gospodarczy analizowanych gmin jest przedsiębiorczość pozarolnicza. Według stanu z 2004 roku w gminie Nałęczów działalność pozarolniczą prowadziło 716 podmiotów gospodarczych, w tym prawie 69% w mieście Nałęczów. Dominująca liczba podmiotów (682) należy do sektora prywatnego. Jedynie 34 są reprezentowane przez sektor publiczny (Rocznik statystyczny... 2005). Działalność gospodarcza zarejestrowana na obszarze gminy Wojciechów ma charakter rodzinny. Prosperuje tu 245 podmiotów gospodarczych, spośród których aż 95,5% należy do sektora prywatnego (Plan rozwoju... 2004).

Rangę gminy Nałęczów podnosi znaczny kompleks placówek oświatowych rozwiniętych na trzech szczeblach (Strategia Gminy Nałęczów 2001). W gminie Wojciechów funkcjonuje siedem szkół na dwóch poziomach nauczania (Plan rozwoju... 2004).

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ (OKREŚLENIE PROBLEMU PRACY,
CELU I ZAKRESU, OPIS STOSOWANYCH METOD BADAWCZYCH)

Głównym problemem badawczym w pracy jest ocena wielkości i zróżnicowania przestrzennego strukturalnej części potencjału turystycznego gmin Nałęczów i Wojciechów. Kryteriami oceny były: walory krajoznawcze, walory wypoczynkowe i specjalistyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz stan (ochrona) środowiska.

W procedurze badawczej uwzględniono uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe rozwoju turystyki, stopień rozwoju i wykorzystania bazy materialnej turystyki, identyfikację rangi strukturalnej części potencjału turystycznego badanego obszaru, zarysowanie scenariusza rozwoju turystyki w badanych gminach.

Informacje o walorach turystycznych, zagospodarowaniu turystycznym i stanie ochrony środowiska w analizowanych gminach zebrano w trakcie badań terenowych (inwentaryzacja krajoznawcza) oraz na podstawie źródeł wtórnych (rejestry, roczniki statystyczne, mapy, podręczniki i publikacje naukowe). Istotnym źródłem informacji była dokumentacja archiwalna udostępniona przez Urzędy Gmin – w Nałęczowie i w Wojciechowie. Autorzy skorzystali ze strategii rozwoju gminy Nałęczów, planu przestrzennego zagospodarowania gminy Wojciechów, rejestrów i ewidencji zabytków oraz wykazów pomników przyrody. Materiał źródłowy zebrano również w wyniku kwerendy w ośrodkach informacji turystycznej (punkt Informacji Turystycznej, oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego i Biuro Usług Turystycznych w Nałęczowie) i usługodawców turystycznych (obiekty noclegowe).

Zebrany materiał źródłowy dał podstawę empiryczną do analizy walorów, infrastruktury turystycznej i stanu ochrony środowiska w gminach Nałęczów i Wojciechów. Przy opracowaniu przyrodniczych walorów krajoznawczych oraz walorów wypoczynkowych i specjalistycznych wykorzystano klasyfikację T. Lijewskiego, B. Mikułowskiego i J. Wyrzykowskiego (2002) oraz A. Zajadacz (2004). Natomiast krajoznawcze walory kulturowe analizowano przy uwzględnieniu klasyfikacji rzeczowej, opartej na instrukcji Zarządu Głównego PTTK. Charakterystykę zagospodarowania turystycznego opracowano według klasyfikacji O. Rogalewskiego (1977) i G. Gołembskiego (1999), a stan (ochrona) środowiska – uwzględniając prace G. Gołembskiego (1999).

Podstawową metodą badawczą w ocenie potencjału turystycznego była metoda wielowymiarowej analizy porównawczej (Gołembski 1999). Umożliwiła ona wymierne porównanie ze sobą obiektów wielocechowych, przy wykorzystaniu sumarycznego wskaźnika cech. Metoda ma szerokie zastosowanie dla

obszarów badań opisywanych przez stosunkowo liczny zespół zmiennych. Metoda pozwoliła na ocenę cząstkowych potencjałów wydzielonych kategorii cech, a także na sumaryczny wskaźnik potencjałów strukturalnych w analizowanych gminach.

Inwentaryzacja i ocena przydatności poszczególnych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego pomogły określić formy turystyki, które można i należy rozwijać na danym obszarze.

Na pierwszym etapie procedury badawczej określono cechy warunkujące występowanie potencjału turystycznego. W analizowanych gminach uwzględniono 48 cech, zgrupowanych w cztery działy: walory krajoznawcze (przyrodnicze i antropogeniczne), walory wypoczynkowe i specjalistyczne, zagospodarowanie turystyczne i stan ochrony środowiska (tab. 1).

Uporządkowane w działy wskaźniki wstępne poddano normalizacji (tab. 2). Zgodnie z założeniami metodycznymi podzielono poszczególne wartości wskaźnika wstępnego przez wartość wzorca, który odpowiada najwyższej wartości danej cechy zaobserwowanej w gminach. W efekcie uzyskano wartości cech, które zawierają się w przedziale od 0,000 do 1,000; gdzie 0,000 oznacza brak danej cechy, a 1,000 odpowiada w 100% wzorcowi (Gołembski 1999). Z analizy wartości wskaźników znormalizowanych, charakteryzujących atrakcyjność turystyczną gmin (tab. 2), wynika, że obszar gminy Nałęczów w większości przypadków (31) odpowiadał wzorcowi. Tylko w przypadku czterech cech zarejestrowanych w gminie Nałęczów (obiekty, ośrodki kultury ludowej; obiekty archeologiczne; wodospady, źródła i wywierzyska; myślistwo) wielkości znormalizowane były niższe niż 1,000 i kształtowały się w zakresie od 0,185 do 0,917 (tab. 2). W gminie Wojciechów charakter wzorcowy określono dla sześciu cech (wodospady, źródła i wywierzyska; obiekty archeologiczne; obiekty, ośrodki kultury ludowej; obiekty współczesne; stan czystości rzek; myślistwo). Dla pozostałych cech wartość ich znormalizowana zmieniała się od 0,019 do 0,964 (tab. 2).

W kolejnym etapie procedury badawczej zostały obliczone mierniki syntetyczne dla cech charakteryzujących obszar gmin. Uzyskano je, mnożąc wartości znormalizowanych cech przez przyporządkowane im wagi (tab. 3). Po zsumowaniu cech w poszczególnych działach otrzymano mierniki syntetyczne dla czterech działów (tab. 4).

W ostatnim etapie wielowymiarowej analizy porównawczej obliczono ogólny miernik atrakcyjności turystycznej dla gmin Nałęczów i Wojciechów (ryc. 2, tab. 5). Wartość tego miernika jest średnią ważoną wielkości mierników obliczonych dla działów.

Tab. 1. Wskaźniki wstępne charakteryzujące atrakcyjność turystyczną gmin Natęczów i Wojciechów
 Preliminary indices characterising the tourist attractiveness of the Natęczów and Wojciechów communes

Dział	Lp.	Cecha	Jednostka miary	Gmina Natęczów	Gmina Wojciechów	Maks. wielkość	Waga
Walory przyrodnicze	1.	Osobliwości flory i fauny	liczba/10 km ²	2,86	1,36	2,86	0,07
	2.	Skalki i grupy skalne	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,02
	3.	Wąwozy, przelomy, doliny rzeczne	km/10 km ²	22,80	7,70	22,80	0,06
	4.	Wodospady, źródła, wywierzyska	liczba/10 km ²	1,90	2,96	2,96	0,05
	5.	Jaskinie, grotty	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,05
	6.	Głazy narzutowe, głazowiska	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,02
	7.	Inne obiekty geologiczne	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,03
	8.	Parki zabytkowe	liczba/10 km ²	4,44	0,49	4,44	0,05
	9.	Muzea i zbiory przyrodnicze	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,05
	10.	Ogrody botaniczne	liczba/10 km ²	0,16	0,00	0,16	0,04
	11.	Ogrody zoologiczne	liczba/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,04
	12.	Punkty widokowe	liczba/10 km ²	0,48	0,12	0,48	0,03
	Walory krajoznawcze	13.	Parki narodowe	% pow. gminy	0,00	0,00	0,00
14.		Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu	% pow. gminy	51,98	10,00	51,98	0,06
15.		Obiekty archeologiczne	liczba/10 km ²	0,16	0,25	0,25	0,04
16.		Zabytki	liczba/10 km ²	12,22	2,22	12,22	0,07
17.		Upamiętnione miejsca historyczne	liczba/10 km ²	4,44	0,74	4,44	0,05
18.		Muzea, archiwa, zbiory	liczba/10 km ²	0,48	0,37	0,48	0,05
19.		Obiekty, ośrodki kultury ludowej	liczba/10 km ²	0,32	1,73	1,73	0,05
20.		Obiekty współczesne	liczba/10 km ²	0,00	0,12	0,12	0,04
21.		Współczesne imprezy	liczba/365 dni × 100	2,47	1,10	2,47	0,06

Walory wypoczynkowe i specjalistyczne	22.	Lasy i grunty leśne	% pow. gminy	6,80	5,60	6,80	0,13
	23.	Łąki i pastwiska	% pow. gminy	6,00	2,70	6,00	0,06
	24.	Pozostałe grunty i nieużytki	% pow. gminy	11,90	6,50	11,90	0,08
	25.	Powierzchnia wód stojących	% pow. gminy	0,43	0,06	0,43	0,13
	26.	Stan czystości rzek	I kl. – 3 pkt., II kl. – 2 pkt., III kl. – 1 pkt., poza kl. – 0 pkt.	0,50	0,50	0,50	0,09
	27.	Stan czystości wód stojących		0,00	0,00	0,00	0,09
	28.	Różnica wysokości bezwzględnych	metry	66,00	63,60	66,00	0,13
	29.	Mysliwstwo	% pow. gminy	74,77	81,56	81,56	0,08
	30.	Wędkarstwo	liczba/10 km ²	0,16	0,00	0,16	0,08
	31.	Kajakarstwo	km/10 km ²	0,00	0,00	0,00	0,13
	32.	Baza noclegowa	miejsc/10 km ²	325,08	6,17	325,08	0,40
	33.	Baza gastronomiczna	liczba ob./10 km ²	4,76	0,99	4,76	0,10
	34.	Drogi utwardzone	km/100 km ²	139,68	82,59	139,68	0,20
	35.	Stacje kolejowe	liczba/100 km ²	3,17	1,23	3,17	0,10
	36.	Kąpieliska	liczba/10 km ²	0,32	0,00	0,32	0,04
	37.	Szlaki turystyczne	km/100 km ²	15,45	11,75	15,45	0,04
	38.	Sklepy	liczba/1000 mieszk.	11,80	5,78	11,80	0,03
	39.	Stacje benzynowe	liczba/100 km ²	6,35	2,47	6,35	0,03
	40.	Apteki	liczba/1000 mieszk.	0,52	0,17	0,52	0,01
	41.	Banki, kantory	liczba/1000 mieszk.	0,52	0,17	0,52	0,01
	42.	Punkty pocztowe	liczba/1000 mieszk.	0,31	0,17	0,31	0,01
	43.	Przychodnie i ośrodki zdrowia	liczba/1000 mieszk.	1,46	0,34	1,46	0,01
	44.	Kina, biblioteki, domy kultury	liczba/1000 mieszk.	0,94	0,68	0,94	0,02
	45.	Emisja zanieczyszczeń	tony/km ²	0,00	0,00	0,00	0,40
	46.	Oczyszczalnie ścieków	liczba/km ²	0,02	0,01	0,02	0,20
	47.	Odpady nagromadzone	1000 ton/km ²	0,00	0,00	0,00	0,20
	48.	Odpady zagosp./wytworzone w ciągu roku	%	0,00	0,00	0,00	0,20
Zagospodarowanie turystyczne							
Ochrona środowiska							

Tab. 2. Wskaźniki znormalizowane charakteryzujące atrakcyjność turystyczną gmin Nałęczów i Wojciechów

Standard indices characterising the tourist attractiveness of the Nałęczów and Wojciechów communes

Dział		Lp.	Cecha	Gmina Nałęczów	Gmina Wojciechów
Walory krajoznawcze	Walory przyrodnicze	1.	Osobliwości flory i fauny	1,000	0,476
		3.	Wąwozy, przełomy, doliny rzeczne	1,000	0,338
		4.	Wodospady, źródła, wywierzyśka	0,642	1,000
		8.	Parki zabytkowe	1,000	0,110
		10.	Ogrody botaniczne	1,000	0,000
		12.	Punkty widokowe	1,000	0,250
		14.	Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu	1,000	0,192
	Walory antropogeniczne	15.	Obiekty archeologiczne	0,640	1,000
		16.	Zabytki	1,000	0,182
		17.	Upamiętnione miejsca historyczne	1,000	0,167
		18.	Muzea, archiwa, zbiory	1,000	0,771
		19.	Obiekty, ośrodki kultury ludowej	0,185	1,000
		20.	Obiekty współczesne	0,000	1,000
		21.	Współczesne imprezy	1,000	0,445
Walory wypoczynkowe i specjalistyczne	22.	Lasy i grunty leśne	1,000	0,824	
	23.	Łąki i pastwiska	1,000	0,450	
	24.	Pozostałe grunty i nieużytki	1,000	0,546	
	25.	Powierzchnia wód stojących	1,000	0,140	
	26.	Stan czystości rzek	1,000	1,000	
	28.	Różnica wysokości bezwzględnych	1,000	0,964	
	29.	Myślistwo	0,917	1,000	
	30.	Wędkarstwo	1,000	0,000	
Zagospodarowanie turystyczne	32.	Baza noclegowa	1,000	0,019	
	33.	Baza gastronomiczna	1,000	0,208	
	34.	Drogi utwardzone	1,000	0,591	
	35.	Stacje kolejowe	1,000	0,388	
	36.	Kąpieliska	1,000	0,000	
	37.	Szlaki turystyczne	1,000	0,761	
	38.	Sklepy	1,000	0,490	
	39.	Stacje benzynowe	1,000	0,389	
	40.	Apteki	1,000	0,327	
	41.	Banki, kantory	1,000	0,327	
	42.	Punkty pocztowe	1,000	0,548	
	43.	Przychodnie i ośrodki zdrowia	1,000	0,233	
	44.	Kina, biblioteki, domy kultury	1,000	0,723	
	Ochrona środowiska	46.	Oczyszczalnie ścieków	1,000	0,500

Tab. 3. Mierniki syntetyczne dla cech charakteryzujących atrakcyjność turystyczną gmin Nałęczów i Wojciechów

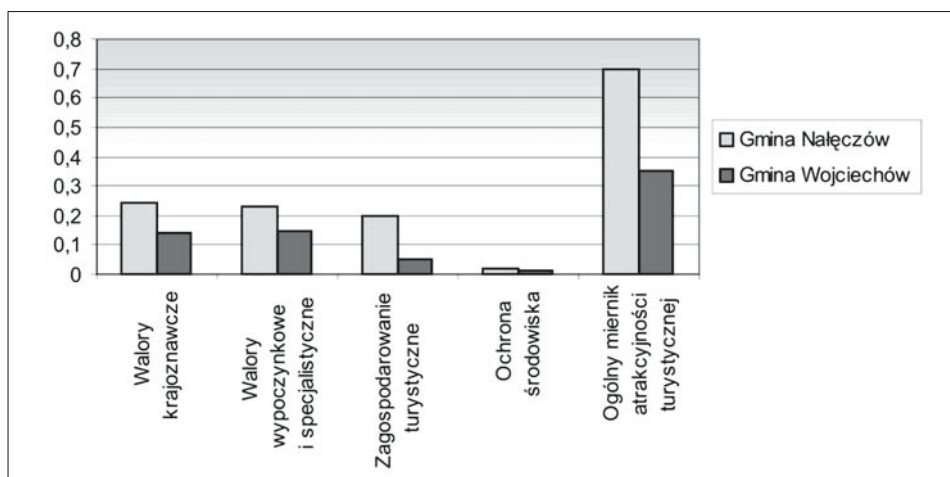
Synthetic indices for features characterising the tourist attractiveness of the Nałęczów and Wojciechów communes

Dział		Lp.	Cecha	Gmina Nałęczów	Gmina Wojciechów
Walory krajoznawcze	Walory przyrodnicze	1.	Osobliwości flory i fauny	0,070	0,033
		3.	Wąwozy, przełomy, doliny rzeczne	0,060	0,020
		4.	Wodospady, źródła, wywierzyska	0,032	0,050
		8.	Parki zabytkowe	0,050	0,006
		10.	Ogrody botaniczne	0,040	0,000
		12.	Punkty widokowe	0,030	0,008
		14.	Parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu	0,060	0,012
	Walory antropogeniczne	15.	Obiekty archeologiczne	0,026	0,040
		16.	Zabytki	0,070	0,013
		17.	Upamiętnione miejsca historyczne	0,050	0,008
		18.	Muzea, archiwa, zbiory	0,050	0,039
		19.	Obiekty, ośrodki kultury ludowej	0,009	0,050
		20.	Obiekty współczesne	0,000	0,040
		21.	Współczesne imprezy	0,060	0,027
Walory wypoczynkowe i specjalistyczne	22.	Lasy i grunty leśne	0,130	0,107	
	23.	Łąki i pastwiska	0,060	0,027	
	24.	Pozostałe grunty i nieużytki	0,080	0,044	
	25.	Powierzchnia wód stojących	0,130	0,018	
	26.	Stan czystości rzek	0,090	0,090	
	28.	Różnica wysokości bezwzględnych	0,130	0,125	
	29.	Myślistwo	0,073	0,080	
	30.	Wędkarstwo	0,080	0,000	
Zagospodarowanie turystyczne	32.	Baza noclegowa	0,400	0,008	
	33.	Baza gastronomiczna	0,100	0,021	
	34.	Drogi utwardzone	0,200	0,118	
	35.	Stacje kolejowe	0,100	0,039	
	36.	Kąpieliska	0,040	0,000	
	37.	Szlaki turystyczne	0,040	0,030	
	38.	Sklepy	0,030	0,015	
	39.	Stacje benzynowe	0,030	0,012	
	40.	Apteki	0,010	0,003	
	41.	Banki, kantory	0,010	0,003	
	42.	Punkty pocztowe	0,010	0,005	
	43.	Przychodnie i ośrodki zdrowia	0,010	0,002	
	44.	Kina, biblioteki, domy kultury	0,020	0,014	
	Ochrona środowiska	46.	Oczyszczalnie ścieków	0,200	0,100

Tab. 4. Mierniki syntetyczne dla działów charakteryzujących atrakcyjność turystyczną gmin Nałęczów i Wojciechów

Synthetic indices for divisions characterising the tourist attractiveness of the Nałęczów and Wojciechów communes

Dział	Gmina Nałęczów	Gmina Wojciechów	Waga
Walory krajoznawcze	0,607	0,344	0,4
Walory wypoczynkowe i specjalistyczne	0,773	0,491	0,3
Zagospodarowanie turystyczne	1,000	0,271	0,2
Ochrona środowiska	0,200	0,100	0,1

Ryc. 2. Ogólny miernik syntetyczny atrakcyjności turystycznej gmin Nałęczów i Wojciechów z wyszczególnieniem jego działów

Synthetic index of tourist attractiveness for the Nałęczów and Wojciechów communes, including a specification of its divisions

Tab. 5. Ogólny miernik syntetyczny atrakcyjności turystycznej gmin Nałęczów i Wojciechów z wyszczególnieniem jego działów

Synthetic index of tourist attractiveness for the Nałęczów and Wojciechów communes, including a specification of its divisions

Dział	Gmina Nałęczów		Gmina Wojciechów	
	Ogólny miernik syntetyczny	[%]	Ogólny miernik syntetyczny	[%]
Walory krajoznawcze	0,243	34,9	0,138	39,5
Walory wypoczynkowe i specjalistyczne	0,232	33,4	0,147	42,1
Zagospodarowanie turystyczne	0,200	28,8	0,054	15,5
Ochrona środowiska	0,020	2,9	0,010	2,9
Ogólny miernik atrakcyjności turystycznej	0,695	100,0	0,349	100,0

ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA BADANYCH GMIN

Ogólny miernik atrakcyjności turystycznej obliczony dla gminy Nałęczów wyniósł 0,695 i jest blisko dwukrotnie wyższy od określonego (0,349) w gminie Wojciechów (ryc. 2).

W świetle przeprowadzonych badań i uzyskanych wyników liczbowych można stwierdzić, że o atrakcyjności turystycznej gminy Nałęczów decydują walory krajoznawcze. Miernik syntetyczny dla tego działu wyniósł 0,243, co stanowi 34,9% potencjału turystycznego gminy (ryc. 2). W gminie Nałęczów niewiele niższy miernik (0,232) określono dla walorów wypoczynkowych i specjalistycznych (33,4% potencjału gminy). Dość znaczny (0,200) jest udział zagospodarowania turystycznego w atrakcyjności gminy (28,8% potencjału gminy). Natomiast najmniejszy wpływ na potencjał turystyczny gminy Nałęczów ma aspekt środowiskowy; wielkość liczbową dla tego działu wyniosła 0,020 (2,9% potencjału gminy) (ryc. 2).

W gminie Wojciechów największy wpływ na wielkość syntetycznego miernika atrakcyjności mają walory wypoczynkowe i specjalistyczne. Dla tego działu określona wielkość miernika syntetycznego wyniosła 0,147, co stanowiło 42,1% syntetycznego miernika atrakcyjności gminy (ryc. 2). Wskaźnik odzwierciedlający walory krajoznawcze uzyskał wielkość 0,138, to jest 39,5%. Bardzo skromne jest zagospodarowanie turystyczne gminy; jego wskaźnik wynosi 0,054, co stanowi 15,5% potencjału gminy. Aspekt środowiskowy, podobnie jak w gminie Nałęczów, wykazuje najniższy wpływ na atrakcyjność turystyczną; wielkość liczbową dla tego działu wyniosła 0,010 (ryc. 2).

WALORY KRAJOZNAWCZE

W dziale walorów krajoznawczych uwzględniono 21 cech, w tym 14 cech w grupie walorów przyrodniczych i 7 cech w grupie antropogenicznej/kulturowej (tab. 2). Obliczone wielkości liczbowe mierników syntetycznych dla czterech działów cech (ryc. 2) wskazują, że w gminach Nałęczów i Wojciechów istotny wpływ na ogólny miernik atrakcyjności turystycznej mają walory krajoznawcze (przyrodnicze i antropogeniczne).

Spśród elementów przyrodniczych w gminie Nałęczów istotne są osobliwości flory reprezentowane przez pomnikowe drzewa i zabytkowe układy komponowanej zieleni (wskaźnik syntetyczny 0,070) oraz zabytkowe parki (0,050). Charakterystycznym elementem walorów przyrodniczych gminy Nałęczów są liczne i głębokie wąwozy. Łącznie z dolinami rzecznyymi (Bystrej, Bochotniczanki, Strumyku Olszowieckiego) osiągają gęstość 22,7 km² i dają

wskaźnik syntetyczny 0,060 (tab. 3). Na uwagę zasługują także źródła, w szczególności te, które należą do górniczego obszaru wód leczniczych Nałęczowa – źródła Celińskiego, Miłość i Nadzieja. Spośród walorów przyrodniczych zinventaryzowanych na obszarze gminy Nałęczów interesującą atrakcją turystyczną jest także palmiarnia w parku zdrojowym Nałęczowa. Eksponowane w niej okazy palm z początku XX w. sprowadzono z Wysp Kanaryjskich i Nowej Zelandii. W grupie przyrodniczych walorów krajoznawczych na uwagę zasługują również punkty widokowe. W gminie Wojciechów, w grupie walorów przyrodniczych, najwyższy wskaźnik (0,050) uzyskały źródła. Zinventaryzowano 24 źródła, z których 4 najwydajniejsze zlokalizowane w Kolonii Wojciechów i w Łubkach pretendują do ochrony pomnikowej.

W grupie walorów antropogenicznych niewątpliwym atutem gminy Nałęczów są zabytki (77 obiektów), scharakteryzowane wartością liczbową miernika syntetycznego na poziomie 0,070 (tab. 3). Wśród budowli wykazujących wartość kulturową i architektoniczną na pierwszy plan wysuwają się obiekty na terenie parku uzdrowskiego oraz wille. W parku uzdrowskim głównym obiektem jest Pałac Małachowskich z końca XVIII wieku, według projektu Ferdynanda Naxa. Układ architektoniczny parku tworzą także obiekty użyteczności publicznej, przeznaczone na działalność usługową Zakładu Leczniczego „Uzdrowska Nałęczów SA”. Należą do nich: Sanatorium I, Łazienki, Domki: Gotycki, Grecki, Biskupi, jak również budynek Pijalni. Natomiast wille skupione są wzdłuż głównych ulic Nałęczowa. Zinventaryzowane wille, wzniesione na przełomie wieków XIX i XX, pozostają w stylach: zakopiańskim, szwajcarskim i włoskim. Rozwój turystyki na obszarze gminy Nałęczów, należy wiązać ponadto z wykorzystaniem dawnych obiektów rezydencjonalnych zlokalizowanych poza obszarem miasta Nałęczów, m.in. pałacami i dworami w Drzewcach, Czesławicach i Bronicach. Ważnym walorem w gminie jest dobrze zachowana architektura sakralna. Na uwagę zasługuje kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela z II poł. XVIII w. oraz kaplica p.w. św. Karola Boromeusza wzniesiona na początku XX w. w stylu zakopiańskim. Na wysoką wartość wskaźników syntetycznych walorów krajoznawczych w gminie Nałęczów mają także wpływ współczesne imprezy – m.in. Nałęczowskie Divertimento, Majówka z Panem Bolesławem Prusem, Festiwal Wokalny „Belcanto” (0,060), upamiętnione miejsca historyczne (0,050) oraz muzea, archiwa, zbiory (0,050) (tab. 3). Zwłaszcza muzea biograficzne (Bolesława Prusa i Stefana Żeromskiego), prezentujące ekspozycje związane z twórczością i życiem prywatnym wybitnych pisarzy, mają znaczenie ponadregionalne. Szczególne wartości przyrodnicze i zasoby kulturowe zadecydowały o objęciu ponad połowy obszaru gminy Nałęczów (około 52%) otuliną Kazimierskiego Parku Kraj-

obrazowego. Dla tej cechy wskaźnik syntetyczny jest także równy 0,060 (tab. 3). Z podgrupy obiektów związanych z transportem i komunikacją niewątpliwym atutem gminy jest Nałęczowska Kolej Dojazdowa.

W gminie Wojciechów w grupie krajoznawczych walorów antropogenicznych najwyższy wskaźnik syntetyczny (0,050) uzyskiwały obiekty i ośrodki kultury ludowej, reprezentowane przez budownictwo wiejskie z przełomu XIX i XX w. Współczesnym przejawem kultury ludowej są tradycje kowalskie, kultywowane przez Stowarzyszenie Kowali Polskich. Na terenie gminy działają ponadto dwa zespoły śpiewaków ludowych – Kapela Wojciechowska i Zespół Śpiewaczy z Łubek. Niewątpliwym atutem gminy Wojciechów są obiekty archeologiczne (wskaźnik syntetyczny 0,040), które są pozostałością po obronnym grodzie w Wojciechowie i ciałopalnym cmentarzysku w Starym Gaju. Ważnym walorem krajoznawczym w gminie jest kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej w Łubkach. Stanowi on jedyny przykład architektury współczesnej na obszarze obu gmin. Wskaźnik syntetyczny dla tej cechy wynosi także 0,040 (tab. 3). Gminę Wojciechów charakteryzuje niewiele upamiętnionych miejsc historycznych (miejsca bitew, tablice pamiątkowe). Także zabytków techniki, które mają szczególną wartość krajoznawczą jest niewiele; na uwagę zasługuje budynek kuźni w Wojciechowie, przystosowany współcześnie do produkcji wyrobów kowalstwa artystycznego.

WALORY WYPOCZYNKOWE

Do analizy walorów wypoczynkowych przyjęto 7 cech (tab. 2, 3). Najwyższe wskaźniki syntetyczne (powyżej 0,100) określono dla rzeźby terenu wyrażonej deniwelacjami oraz kompleksów leśnych (tab. 3). Skrajna różnica wysokości bezwzględnej w gminie Nałęczów osiąga wielkość 66,0 m, a w gminie Wojciechów – 63,6 m (tab. 1). Duże zróżnicowanie terenu podnosi walory widokowe krajobrazu oraz stwarza warunki do uprawiania sportów zimowych (wędrówki narciarskie, Wyrzykowski 1984) i letnich (wędrówki piesze). Obszary zalesione stanowią 6,8% powierzchni gminy Nałęczów i 5,6% powierzchni gminy Wojciechów (tab. 1). W gminie Nałęczów skład gatunkowy drzewostanu tworzą lasy grądowe (dąb szypułkowy i grab z domieszką lipy i klonu). Mają one właściwości zdrowotne i duży wpływ na atrakcyjność wypoczynkową obszaru. Wzmagają odporność organizmu, działają pobudzająco i antyseptycznie. Pełnią istotną funkcję w regulowaniu krążenia i ciśnienia tętniczego krwi przez zwężenie naczyń obwodowych. Lasy grądowe wykazują także bardzo dobre właściwości filtracyjno-detoksacyjne. Przyczyniają się do zmniejszenia prędkości wiatru oraz tłumią hałas. Oczyszczają również po-

wietrze poprzez absorpcję szkodliwych dla organizmu metali ciężkich (miedź, stront, mangan). Obok lasów grądowych dla gminy Nałęczów charakterystyczne są zarośla kserotermiczne wykazujące działanie bioterapeutyczne i psychostymulujące. Natomiast w gminie Wojciechów dominuje kompleks dąbrowy świetlistej z domieszką sosny, który ma uniwersalnie korzystne działanie na organizm człowieka (Krzymowska-Kostrowicka 1997). Atrakcyjność turystyczną gminy Nałęczów podnoszą także akwenty wodne, które łącznie zajmują 27,0 ha, co stanowi 0,43% ogólnej powierzchni gminy (tab. 1). Wielkość liczbowa określająca udział powierzchni wód stojących w gminie Nałęczów jest wyższa (0,130) od zanotowanej w gminie Wojciechów (0,018). Podobieństwo obu gmin widoczne jest w zakresie czystości wód płynących (po 0,090) (tab. 3). Gmina Nałęczów wyróżnia się większym udziałem łąk i pastwisk (0,060) oraz pozostałych gruntów (0,080); wskaźniki syntetyczne są w niej dwukrotnie wyższe od zanotowanych w gminie Wojciechów (odpowiednio 0,027 i 0,044) (tab. 3).

Bezpośredni wpływ na uprawianie turystyki wypoczynkowej wywierają warunki klimatyczne (Kozłowska-Szczęśna i in. 1997). Uprawianie wszelkich form wypoczynku na wolnym powietrzu wyznacza sezon ogólnorekreacyjny, identyfikowany z okresem wegetacji roślin. W obszarach analizowanych gmin rozpoczyna się przeciętnie w pierwszej dekadzie kwietnia a kończy w pierwszych dniach listopada. Jego długość średnio w roku wynosi 210–220 i jest najwyższą zanotowaną wartością w województwie lubelskim (Wyrzykowski 1986). Węższym pojęciem od sezonu ogólnorekreacyjnego jest sezon kąpielowy, który wyznacza okres między średnią wieloletnią pojawienia i zanikania temperatury wody powyżej 18°C (Leśko 1975; Leśko, Mazurek 1977). Dla analizowanych gmin sezon kąpielowy w rzekach przyjmuje wartość 50–80 dni, charakterystyczną dla województwa lubelskiego (Wyrzykowski 1984).

Optymalny okres korzystania z walorów krajobrazowych w okresie ciepłym, wyznaczanym od początku pełni wiosny do końca jesieni (Wyrzykowski 1984), trwa na analizowanym obszarze średnio 140–150 dni w roku. Jest to najwyższy wskaźnik optymalnego korzystania z walorów krajobrazowych w województwie lubelskim. Długość okresu korzystania z zimowych walorów środowiska przyrodniczego jest utożsamiana z okresem zalegania pokrywy śnieżnej (Wyrzykowski 1984). W granicach gmin Nałęczów i Wojciechów trwa on średnio 75 dni w roku (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975). Znacznie krótsza (niespełna 40 dni) jest długość okresu korzystania z wędrowek narciarskich. Z oceną możliwości rozwoju sportów zimowych wiąże się również okres zlodowaceń wód. Jego długość wyznacza czas, w którym uprawia się łyżwiarstwo czy sporty bojerowe. Optymalny okres do korzystania z pokrywy

lodowej dla analizowanych gmin jest średnio 20 dni krótszy od pozostałych obszarów województwa lubelskiego (Lijewski i in. 2002).

Bezpośrednie otoczenie człowieka kształtuje zespół warunków fizycznych, chemicznych, biologicznych i meteorologicznych, określanych mianem warunków bioklimatycznych. Bioklimatyczna ocena środowiska staje się niezbędna dla turystyki i rekreacji, odzwierciedla bowiem wpływ warunków środowiska przyrodniczego na samopoczucie i zdrowie człowieka (Kozłowska-Szczęśna 1991). Podczas analizy warunków bioklimatycznych oddziałujących na organizm człowieka określa się intensywność bodźców klimatycznych i ich zmienność w przebiegu dziennym i rocznym. Ocenie podlegają wartości podstawowych czynników meteorologicznych, m.in.: usłonecznienie rzeczywiste, zachmurzenie, temperatura powietrza, parność, wiatr, opad atmosferyczny, pokrywa śnieżna, mgła i burze (Błażejczyk 2004).

Wartość usłonecznienia rzeczywistego na potrzeby turystyki, rekreacji i lecznictwa uzdrowiskowego powinna przekraczać 1500 godzin rocznie. Pod tym względem obszar gmin Nałęczów i Wojciechów należy do uprzywilejowanych (1600 godzin w roku) (Kozłowska-Szczęśna 2002). Dopływ promieniowania słonecznego w analizowanych gminach jest niwelowany przez znaczny stopień zachmurzenia (62–64%) w ciągu roku. Obserwuje się duży udział dni z zachmurzeniem większym niż 50% oraz zachmurzeniem całkowitym. Wartości te oznaczają warunki przeciętne do stosowania helioterapii (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975).

Najsilniej odczuwalnym bodźcem klimatycznym, który stanowi podstawowe kryterium oceny bioklimatu, są warunki termiczne. Przy ocenie ich przydatności dla turystyki i rekreacji analizą obejmuje się: skrajne wartości temperatury, temperaturę optymalną oraz różnice temperatury międzydobowej (Błażejczyk 2004). Korzystne oddziaływanie na organizm człowieka wykazują dni z temperaturą średnią dobową 18–22°C. W analizowanych gminach okres ten trwa średnio 40–41 dni w roku. Okazuje się, że większy wpływ na organizm człowieka ma zmienność temperatury z dnia na dzień niż jej sama wartość. Zmiana międzydobowej temperatury na obszarze badań (1,9–2,0°C) jest nieodczuwalna przez organizm człowieka (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975). W granicach gmin Nałęczów i Wojciechów liczba dni wpływających uciążliwie na organizm człowieka (dni upalne, gorące, mroźne, bardzo mroźne) nie odgrywa znaczącej roli w kształtowaniu bodźcowości klimatu. Średnio w roku notuje się 33 dni gorące i tylko 4 dni upalne. Dni mroźne (średnio 21 dni w roku) występują głównie w okresie od października do marca. Najmniejsze znaczenie w tworzeniu negatywnych warunków bioklimatycznych mają dni bardzo mroźne – średnio 2 dni w roku (Kozłowska-Szczęśna 2002).

W analizowanych gminach wilgotność względna powietrza (64–68%) nie ogranicza możliwości uprawiania turystyki wypoczynkowej (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975). Dla organizmu człowieka nie stwarza zagrożenia także zjawisko parności, które towarzyszy dużej wilgotności powietrza przy wysokiej jego temperaturze. W analizowanych gminach częstość występowania dni parnych, z maksimum (6 dni) w lipcu, ogranicza się średnio do 19 dni w roku (Kozłowska-Szczęśna 2002).

Charakterystyczną cechą obszaru badań jest znaczny udział cisz atmosferycznych (23%) oraz dni z wiatrem słabym (< 2 m/s) (Zinkiewicz, Zinkiewicz 1975).

Istotnym miernikiem bodźcowości klimatu jest opad atmosferyczny, który w analizowanych gminach nie stanowi przeszkody dla leczenia klimatycznego lub realizowania rekreacji na wolnym powietrzu. Średnia liczba dni z opadem wynosi 155 i jest mniejsza od przyjętej normy dla uzdrowisk (183 dni). Najczęściej jest to opad krótkotrwały, który wywiera dodatni wpływ na warunki higieniczne powietrza (Kozłowska-Szczęśna 2002).

Czynnik ograniczający wypoczynek stanowią mgły i burze, ale nie odgrywają znaczącej roli w kształtowaniu bioklimatu analizowanych gmin. Częstość zalegania mgły nie przekracza przyjętej normy (38 dni) dla miejscowości klimatycznych. Mniejszy wpływ na bodźcowość klimatu mają burze, które występują średnio 20 dni w roku (Kozłowska-Szczęśna 2002).

W gminie Nałęczów istotne znaczenie dla podniesienia atrakcyjności miejsca w zakresie walorów wypoczynkowych mają surowce lecznicze oraz cechy klimatu lokalnego. Główny surowiec leczniczy, na którym bazuje Zakład Leczniczy Uzdrowiska Nałęczów, stanowią słabo zmineralizowane wody (z przewagą wodorowęglanu wapnia i magnezu). Właściwości lecznicze wykazuje także torf typu żelazistego, którego złoża udokumentowano w dolinach Bystrej i Bochothiczanki (Plan przestrzennego... 2001). Cechy klimatu lokalnego w tym uzdrowisku tworzą osobliwy zespół warunków, określane jako korzystny dla terapii, szczególnie w przypadkach chorób układu krążenia. Na dodatnie warunki bioklimatyczne składają się: duże wartości usłonecznienia, wysoka wilgotność względna powietrza, wysoka częstość cisz atmosferycznych (Kozłowska-Szczęśna 2002).

WALORY SPECJALISTYCZNE

W gminach Nałęczów i Wojciechów walory specjalistyczne reprezentują wędkarstwo i myślistwo.

W zakresie wędkowania korzystniejsze warunki ma gmina Nałęczów. Wędkarstwo można tam uprawiać na rzece Bystra i jej dopływach oraz na

stawach w Czesławicach, Bochojnicy, Nałęczowie, Palikijach, Maszkach, Kolonii Wojciechów, Łubkach Szlacheckich. Gatunkami dominującymi ichtiofauny w tych wodach są: pstrąg potokowy, karp, płoć, karaś srebrzysty, leszcz, szczupak, lipień. Prowadzeniem gospodarki rybacko-wędkarskiej zajmuje się Koło Polskiego Związku Wędkarskiego „Pstrąg” (www.naleczow.pl). Wskaźnik syntetyczny dla tej cechy wyniósł 0,080 (tab. 3).

Warunki do rozwoju myślistwa na obszarze obu analizowanych gmin są podobne. Podstawowymi gatunkami łownymi są zajace, kuropatwy i bażanty. Gminy znajdują się w zasięgu pięciu obwodów łowieckich o łącznej powierzchni 11300 ha, co stanowi ponad 78% ich powierzchni. Powierzchnia obszarów z gospodarką łowiecką jest różna w analizowanych gminach. Obszar gminy Nałęczów leży w zasięgu czterech obwodów łowieckich, które łącznie zajmują 4700 ha. Większe zwarcie obwodów łowieckich obserwuje się w gminie Wojciechów; na powierzchni 6600 ha funkcjonują trzy obwody (Dziennik Urzędowy... 2003). Wartości miernika syntetycznego uzyskane dla myślistwa wynoszą odpowiednio: 0,073 w gminie Nałęczów i 0,080 w gminie Wojciechów (tab. 3).

ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE

Wskaźnik syntetyczny określony dla działu zagospodarowania turystycznego wskazuje, że wielkość liczbowa określona dla gminy Nałęczów jest prawie czterokrotnie wyższa (0,200) niż w gminie Wojciechów (0,054) (ryc. 2).

Tak wysoka wartość wskaźnika zagospodarowania turystycznego gminy Nałęczów wynika przede wszystkim z rozbudowanej bazy noclegowej, dla której wskaźnik syntetyczny określono na poziomie 0,400 (tab. 3). W ofercie gminy znajduje się 45 obiektów dysponujących 2048 miejscami noclegowymi, co daje ponad 325 miejsc na 10 km² (tab. 1). Struktura miejsc noclegowych w gminie Nałęczów jest dość zróżnicowana. Najwięcej miejsc (64,4% ogólnej liczby miejsc w gminie) skupia pięć zakładów sanatoryjnych (Zakład Lecznicy Uzdrowisko Nałęczów SA, Sanatorium Uzdrowskie dla Rolników, Sanatorium Uzdrowskie Związku Nauczycielstwa Polskiego im. Władysława Pietrykiewicza i Kolejowy Szpital Uzdrowski). Wymienione obiekty są położone na terenie uzdrowskiego parku lub w jego bliskim sąsiedztwie. Specyficznym rodzajem obiektów są kwatery prywatne. Do dyspozycji gości są 303 miejsca noclegowe, rozdysponowane w 27 tego typu obiektach. Łącznie stanowią niecałe 15% bazy noclegowej gminy. Zróżnicowaną ofertą dysponuje Centrum Szkoleniowo-Wypoczynkowe „Energetyk”. Jest to jedyny ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy w granicach gminy Nałęczów, skupiający 6,4%

miejsc noclegowych. Znaczną liczbę miejsc noclegowych (4,9% miejsc w gminie) w Nałęczowie ma do dyspozycji Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny p.w. Matki Bożej Częstochowskiej. W obiekcie można zakwaterować i wyżywić 100 osób jednocześnie. Znaczące niedoinwestowanie z grupy obiektów zbiorowego zakwaterowania charakteryzuje hotele (2,0% miejsc w noclegowych w gminie) i pensjonaty (2,3%). Pomimo wysokiego standardu oferowanych turystom usług dysponują one niewielką liczbą (89) miejsc noclegowych (Sowa 2006). Ofertę noclegu posiadają także ośrodki odnowy biologicznej. W czterech tego typu obiektach mieści się 68 miejsc noclegowych, co stanowi 3,3% bazy noclegowej gminy Nałęczów. Najmniejsze znaczenie wśród obiektów noclegowych gminy Nałęczów mają kwatery agroturystyczne, które łącznie dysponują 39 miejscami noclegowymi (Sowa 2006). Z pięciu gospodarstw agroturystycznych dwa zlokalizowane są w Drzewcach i Bronicach, poza obszarem miasta Nałęczów (www.naleczow.pl). Natomiast bazę noclegową gminy Wojciechów stanowi jedynie 9 obiektów z 50 miejscami noclegowymi; na 10 km² przypada 6,17 miejsc (tab. 1). Wskaźnik syntetyczny bazy noclegowej w gminie Wojciechów wynosi tylko 0,008 (tab. 3). Gminę charakteryzuje mniejsza różnorodność obiektów noclegowych; są to głównie gospodarstwa agroturystyczne, z których większość (7 kwater agroturystycznych) skupiona jest w Wojciechowie. Dwie kwatery znajdują się także w pobliskich wsiach – Nowym Gaju i Sporniaku. Łącznie oferują 50 miejsc noclegowych (Sowa 2006).

W zakresie bazy żywieniowej szerszy zakres usług oferuje gmina Nałęczów. Funkcjonuje tu 30 obiektów gastronomicznych, głównie w formie kawiarni i restauracji zlokalizowanych przede wszystkim na obszarze miasta Nałęczów. W strukturze bazy gastronomicznej gminy Nałęczów dominują restauracje i kawiarnie. Szeroki asortyment potraw oferuje jedna stołówka „Stara Apteka”, zlokalizowana w centralnej części Nałęczowa. Kompleksową bazę gastronomiczną gminy Nałęczów uzupełniają obiekty o ograniczonej działalności konsumpcyjnej, m.in.: pięć barów, dwie cukiernie oraz jedna smażalnia i pizzeria. Liczba obiektów gastronomicznych przypadających na 10 km² dla gminy Nałęczów jest wyższa (4,76) od zanotowanej w gminie Wojciechów (0,99) (tab. 1), w której baza żywieniowa ogranicza się do zakładów typu uzupełniającego (bary). Szerszy zakres usług konsumpcyjnych prowadzi tylko kawiarnia zlokalizowana w zabytkowej Wieży „Ariańskiej”.

Istotnym elementem podnoszącym atrakcyjność obszarów recepcyjnych jest dostępność komunikacyjna. Sieć dróg utwardzonych w gminie Nałęczów osiąga długość 88 km, z czego 17-kilometrowy odcinek przypada na drogi o randze wojewódzkiej. Ruch pasażerski w transporcie kolejowym obsługują

dwie stacje kolejowe w Nałęczowie i Sadurkach oraz przystanek w Cześlawicach. Wskaźnik liczbowy obiektów stacyjnych przypadających na 100 km² osiąga wielkość 3,17 (tab. 1). Wskaźniki syntetyczne dla dróg utwardzonych i stacji kolejowych w gminie Nałęczów określono na poziomie odpowiednio 0,200 i 0,100 (tab. 3). Odgrywają one znaczną rolę w zapewnieniu turystom dostępu do odwiedzanych przez nich miejsc. W gminie Wojciechów gęstość dróg utwardzonych (82,59km/100 km²) jest znacznie niższa od zanotowanej w gminie Nałęczów (139,68km/100 km²) (tab. 1). Są to drogi przede wszystkim o randze powiatowej (36,8 km) i gminnej (22,0 km). Wzdłuż północno-wschodnich granic gminy przebiega ponad 4-kilometrowy odcinek linii kolejowej nr S-17, która dysponuje jedną stacją w Miłocinie; na 100 km² przypada 1,23 (tab. 1). Wskaźnik syntetyczny dla dróg utwardzonych i stacji kolejowych w gminie Wojciechów jest niższy niż w gminie Nałęczów; wynosi odpowiednio 0,188 i 0,039 (tab. 3). Dostępność komunikacyjną w gminach Nałęczów i Wojciechów uzupełnia zaplecze techniczno-usługowe transportu w formie parkingów, stacji obsługi pojazdów oraz warsztatów. Dla turystów zmotoryzowanych na terenie miasta Nałęczów udostępnione są: jedna stacja paliw i pięć zakładów obsługi pojazdów oraz funkcjonują dwa parkingi strzeżone płatne. Parkingi niestrzeżone zlokalizowane są wzdłuż głównych ulic miasta Nałęczów oraz przy ośrodkach wypoczynkowych, sanatoriach i kwaterach prywatnych. W gminie Wojciechów funkcjonują jedynie parkingi ogólnodostępne niestrzeżone, zlokalizowane przy sklepach i instytucjach.

Uzupełnieniem podstawowej bazy turystycznej (noclegowej i gastronomicznej) oraz dostępności komunikacyjnej jest baza towarzysząca. Obiekty o charakterze usługowym, handlowym, rozrywkowym, kulturalnym i sportowym służą realizacji form wypoczynku i rekreacji, stwarzają dodatkowy walor turystyczny (Kowalczyk 2002; Lijewski i in. 2002).

W systemie organizacyjnym turystyki gmin Nałęczów i Wojciechów ważną rolę odgrywają obiekty informacyjne. Usprawniają one obsługę ruchu turystycznego oraz popularyzują walory gmin. Na obszarze analizowanych gmin działa pięć tego typu jednostek; Lokalna Organizacja Turystyczna obsługuje obszar trzech gmin: Nałęczowa, Wojciechowa i Wąwolnicy, Oddział Turystycznego Towarzystwa Krajoznawczego, punkt Informacji Turystycznej i Biuro Usług Turystycznych funkcjonują w Nałęczowie, Centrum Informacji Agroturystycznej – w Wojciechowie. W obu gminach znajdują się obiekty sportowo-rekreacyjne. Do najbardziej atrakcyjnych należą kryte baseny zlokalizowane przy obiektach sanatoryjnych w Nałęczowie. Gęstość kąpielisk krytych w gminie Nałęczów wynosi 0,32/10 km² (tab. 1).

Eksploatację obszaru obu gmin, ich najatrakcyjniejszych miejsc, umożliwiają szlaki turystyczne wytyczone przez PTTK. Większą gęstością szlaków dysponuje gmina Nałęczów (15,45 km/100 km²) (tab. 1). Przez jej obszar przebiegają dwa szlaki – Wyżynny (Kazimierz Dolny–Nałęczów–Lublin) i Spacerowy (okolice Nałęczowa). Obszar gminy Wojciechów przecina tylko jeden szlak – Wyżynny, który daje wskaźnik 11,75 km/100 km² (tab. 1).

Gmina Nałęczów ma znacznie bogatszą bazę paraturystyczną, wyrażającą stan zagospodarowania usługowo-handlowego, niż gmina Wojciechów. Wielkość wskaźników dla tej cechy waha się od 0,010 dla aptek, banków, punktów pocztowych, przychodni i ośrodków zdrowia do 0,030 dla sklepów i stacji benzynowych (tab. 3). Gmina dysponuje znaczną liczbą sklepów (11,80/1000 mieszkańców), stacji benzynowych (6,35/100 km²) oraz instytucji kulturalnych (0,94/100 mieszkańców) (tab. 1). Baza paraturystyczna gminy Wojciechów, skupiająca się przede wszystkim w głównym ośrodku administracyjnym, jest skromniejsza niż w gminie Nałęczów. Handel detaliczny odbywa się w 34 sklepach (5,78/1000 mieszkańców, tab. 1) o ograniczonym asortymencie towarów. W gminie działają: jedna apteka, bank i poczta. Każdej z tych placówek odpowiada wskaźnik gęstości 0,17 na 1000 mieszkańców (tab. 1). Duże niedoinwestowanie obszaru gminy widoczne jest w zakresie ochrony zdrowia; funkcjonują tu jedynie dwa ośrodki zdrowia (0,34/1000 mieszkańców) w Wojciechowie. Natomiast zaspokojeniem potrzeb związanych z kulturą zajmują się: trzy biblioteki publiczne – w Palikijach, Wojciechowie i Szczuczku oraz Gminny Ośrodek Kultury w Wojciechowie. Łącznie instytucje kulturalne uzyskują wskaźnik gęstości 0,68 na 1000 mieszkańców (tab. 1).

OCHRONA ŚRODOWISKA

Czystość środowiska naturalnego oraz bieżąca dbałość o jego stan odgrywają decydującą rolę w określaniu możliwości wypoczynku na danym obszarze. Działania na rzecz ochrony środowiska obejmują między innymi: troskę o gospodarkę odpadami, dbałość o stan zanieczyszczenia powietrza oraz poziom hałasu.

Dla oceny stopnia zanieczyszczeń powietrza w gminach Nałęczów i Wojciechów wykorzystano dane ze stacji pomiarowej monitoringu w Nałęczowie, przy ul. Kasztanowej. Analizowane zanieczyszczenia (SO₂, NO₂, pył zawieszony) nie przekroczyły dopuszczalnej normy – zarówno normy ogólnej, jak i normy przypisanej dla obszarów uzdrowiskowych (Raport... 2007). O komforcie wypoczynku i regeneracji na wolnym powietrzu decyduje także poziom hałasu. Głównym źródłem hałasu komunikacyjnego w Nałęczowie jest ruch

drogowy przy trasie 827, która ma charakter drogi wojewódzkiej. Należy zaznaczyć, że w ostatnich latach obserwuje się zwiększone natężenie ruchu drogowego; w 2006 roku wynosiło średnio 228 pojazdów w ciągu godziny. Pomiary na terenie miasta w 2006 roku wykazały, że przekroczenia poziomów dopuszczalnych kształtowały się w szerokim zakresie, tj. w przedziale od 2,1 dB do 13,5 dB. Najwyższe przekroczenia, przy zaostrożonym kryterium dla obszarów ochrony uzdrowiskowej, wystąpiły przy ulicach: Armatnia Góra i Lipowa. Przekroczenia nie odnotowano tylko w jednym punkcie zlokalizowanym przy ul. Poniatowskiego (Raport... 2007). W gminie Wojciechów ruch komunikacyjny nie stanowi zagrożenia zanieczyszczenia hałasem. Przez jej obszar nie przebiega żadna arteria komunikacyjna, która byłaby uciążliwa dla wypoczywających w niej turystów.

W świetle przeprowadzonej analizy atrakcyjności obszaru badań w aspekcie środowiskowym korzystniej wypada gmina Nałęczów; wskaźnik syntetyczny jest w niej dwukrotnie wyższy (0,200) od zanotowanego w gminie Wojciechów (0,100) (tab. 3).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Zasoby turystyczne na obszarze miasta i gminy Nałęczów oraz gminy Wojciechów wykazują znaczne zróżnicowanie. Ogólny miernik atrakcyjności turystycznej obliczony dla miasta i gminy Nałęczów wynosi 0,695 i jest około 2-krotnie wyższy od określonego dla gminy Wojciechów (0,349).

Inwentaryzacja terenowa oraz ilościowa ocena poszczególnych elementów zasobów turystycznych metodą wielowymiarowej analizy porównawczej wskazały, że o atrakcyjności turystycznej gminy Nałęczów decydują głównie walory krajoznawcze zarówno przyrodnicze (osobliwości flory, zabytkowe parki, wąwozy, doliny rzeczne, źródła mineralne), jak i kulturowe (obiekty willowe, zespół pałacowo-parkowy i inne obiekty zabytkowe, głównie w Nałęczowie) z wartością miernika syntetycznego 0,243. Niewiele niższy miernik (0,232) określono dla walorów wypoczynkowych i specjalistycznych (lasy i grunty leśne, urozmaicenie rzeźby wyrażone deniwelacjami, akweny). Dość znaczny (0,200) jest udział zagospodarowania turystycznego w atrakcyjności gminy. Natomiast najmniejszy wpływ na potencjał turystyczny gminy Nałęczów ma aspekt środowiskowy; wielkość liczbowa dla tego działu wyniosła 0,020.

W gminie Wojciechów pierwszorzędne znaczenie mają walory wypoczynkowe i specjalistyczne (kompleksy leśne i urozmaicenie rzeźby wyrażone deniwelacjami); wielkość miernika syntetycznego wyniosła 0,147. Walory krajoznawcze uzyskały wskaźnik nieco niższy – 0,138. Bardzo skromne jest

zagospodarowanie turystyczne gminy; jego wskaźnik wynosi 0,054. Aspekt środowiskowy, podobnie jak w gminie Nałęczów, wykazuje najniższy wpływ na atrakcyjność turystyczną; wielkość liczbowa dla tego działu wyniosła 0,010.

Różnorodność walorów turystycznych, zróżnicowanie stanu zagospodarowania turystycznego oraz jakości środowiska w gminach Nałęczów i Wojciechów sprawiają, że na ich obszarze mogą być uprawiane różne formy turystyki: poznawcza (przyrodnicza, geoturystyka, ekoturystyka, turystyka kulturowa, turystyka festiwalowa), wypoczynkowa (agroturystyka), kwalifikowana (piesza, rowerowa, narciarska – biegowa) oraz zdrowotna (uzdrowiskowa, spa i wellness).

LITERATURA

- Bellingier C., 1994: Touristische Angebotspotentiale einer Stadt. Trends–Forschung–Konzepte im Strategischen Tourismusmanagement. Band 4, Trier.
- Błażejczyk K., 2004: Bioklimatyczne uwarunkowania rekreacji turystycznej w Polsce. IG i PZ PAN, Prace Geograficzne, 192.
- Chałubińska A., Wilgat T., 1954: Podział fizjograficzny województwa lubelskiego. Przewodnik V Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Lublin.
- Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego nr 117, 2003.
- Gołembski G. (red.), 1999: Regionalne aspekty rozwoju turystyki. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa–Poznań.
- Harasimiuk M., Henkiel A., 1976: Wpływ budowy geologicznej i rzeźby podłoża na ukształtowanie pokrywy lessowej w zachodniej części Płaskowyżu Nałęczowskiego, Annales UMCS, B, 30/31.
- Józefaciuk Cz., Józefaciuk A. 1998: Erozja gleb i melioracje przeciwerozyjne w regionie wyżyn południowo-wschodniej Polski. Cz. III. Zagospodarowanie wąwozów. Bibliotheca. Fragmenta Agronomica, A, 4.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2005: Produkt turystyczny: pomysł, organizacja, zarządzanie. Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Kondracki J., Richling A., 1994: Regiony fizyczno-geograficzne, [w:] J. Kondracki (red.), Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. PWN, Warszawa.
- Kozłowska-Szczęsna T., 1991: Antropoklimat Polski. Zeszyty IG i PZ PAN, Warszawa, 1.
- Kozłowska-Szczęsna T., 2002: Bioklimat uzdrowisk polskich i możliwości jego wykorzystania w lecznictwie. Monografie IG i PZ PAN, 3, Warszawa.
- Kozłowska-Szczęsna T., Błażejczyk K., Krawczyk B., 1997: Bioklimatologia człowieka. Metody i ich zastosowanie w badaniu klimatu Polski. IGiPP PAN, Ser. Monografie I. Akapit-DTP, Warszawa.
- Kowalczyk A., 2002: Geografia turystyki. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Krzyżmowska-Kostrowicka A., 1995: Zarys geoekologii rekreacji, t. 2. Człowiek w środowisku przyrodniczym. Geoekologia zachowań turystyczno-rekreacyjnych. Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa.

- Krzyżowska-Kostrowicka A., 1997: Geoeologia turystyki i wypoczynku. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Latosińska J., Włodarczyk B., 2004: Potencjał turystyczny Pojezierza Sławskiego. *Turyzm*, 14, 1.
- Leśko R., 1975: Charakterystyka warunków bioklimatycznych Polski w odniesieniu do turystyki i wypoczynku. *Zesz. Nauk. Inst. Turyst.*, 2/3.
- Leśko R., Mazurek Cz., 1977: Długość klimatycznego sezonu kąpielowego na rzekach polskich. *Czas. Geogr.*, 1.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2002: Geografia turystyki Polski, Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Malinowski J., 1991: Budowa geologiczna Polski, *Hydrologia*, 7. Wyd. Geol., Warszawa.
- Malinowski J., Mojski J. E., 1978a: Mapa geologiczna Polski z utworami powierzchniowymi, arkusz Lublin, 1:200 000. Instytut Geologiczny, Warszawa.
- Malinowski J., Mojski J. E., 1978b: Mapa geologiczna Polski bez utworów czwartorzędowych, arkusz Lublin, 1:200 000. Instytut Geologiczny, Warszawa.
- Mapa topograficzna w skali 1:50 000, arkusz Bełżyce. PPGK, Lublin.
- Mapa topograficzna w skali 1:50 000, arkusz Nałęczów. PPGK, Lublin.
- Maruszczak H., 1960: Rzeźba obszarów lessowych Wyżyny Lubelskiej. *Annales UMCS*, sec. B, 15.
- Michalczyk Z. (red.), 1996: Źródła województwa lubelskiego. Wydajność i parametry fizykochemiczne. Lublin.
- Michalczyk Z. (red.), 2001: Źródła zachodniej części Wyżyny Lubelskiej. UMCS, Lublin.
- Milewski D., 2004: Regionalne uwarunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Mojski J. E., 1968a: Mapa geologiczna Polski z utworami powierzchniowymi, arkusz Luków, 1:200 000. Instytut Geologiczny, Warszawa.
- Mojski J. E., 1968b: Mapa geologiczna Polski bez utworów czwartorzędowych, arkusz Lublin, 1:200 000. Instytut Geologiczny, Warszawa.
- Naumowicz K., 1985: Potencjał turystyczny i regionalizacja turystyczna Polski. PWE, Warszawa.
- Naumowicz K., 1993: Potencjał turystyczny i regionalizacja turystyczna Polski. *Rozprawy i Studia*, 210. Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Plan przestrzennego zagospodarowania gminy Nałęczów, 2001.
- Plan rozwoju lokalnego gminy Wojciechów, 2004.
- Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Lublin, 2007.
- Rocznik statystyczny województwa lubelskiego, 2005. US, Lublin.
- Rocznik statystyczny województwa lubelskiego, 2007. US, Lublin.
- Rogalewski O., 1977: Zagospodarowanie turystyczne. Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Sowa A., 2006: Potencjał turystyczny gmin Nałęczów i Wojciechów. Niepublikowana praca magisterska wykonana pod kierunkiem dr. hab. A. Świecy prof. nadzw. UMCS w Zakładzie Geografii Regionalnej Instytutu Nauk o Ziemi UMCS, Lublin.
- Stachy J. (red.), 1987: Atlas hydrologiczny Polski. Wyd. Geol, IM i GW, Warszawa.

- Stalski M., 1985: The methodology for the choice of the structure of tourist trade in big cities, [in:] Großstadttourismus – Tourisme des grandes Villes – Big City Tourism. Dietrich Teimer Verlag, Berlin.
- Stilger H. (1980): Der Fremdemerkehrswert einer Stadt. Entwicklung und Darstellung eines allgemeinen nitzwertanalytischen verfahrens zur empirischen Ermittlung vergleichbar touristischer Daten der deutschen Städte. Hg. Deutscher Fremdenverkehrsverband (Fachreihe Fremdenverkehrspraxis, 9), Frankfurt/M.
- Strategia gminy Nałęczów, 2001.
- Turowski G., 1972: Bewertung und Auswahl von Freizeitregionen, [in:] Schriftenreihe des Instituts für Städtebau und Landesplanung der Fakultät für Bauingenieur- und Vermessungswesen der Universität Karlsruhe, 3, Karlsruhe.
- Wilgat T., 1998: Wody Lubelszczyzny. Seria: Środowisko Przyrodnicze Lubelszczyzny. Wyd. Lub. Tow. Nauk., Lublin.
- Włodarczyk B., 2003: Potencjał turystyczny, [w:] S. Liszewski (red.), Możliwości i kierunki rozwoju turystyki w dolinie Odry. Wyd. Łódzkie Tow. Nauk., Łódź.
- Wyrykowski J., 1984: Optymalne okresy użytkowania turystycznego walorów wypoczynkowych środowiska przyrodniczego Polski. Acta Univ. Wratislav., B, 656, 5.
- Wyrykowski J., 1986: Geograficzne uwarunkowania rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej w Polsce, Acta Univ. Wratisl., 935, Studia Geogr., 44.
- Zajadacz A., 2004: Potencjał turystyczny miast na przykładzie wybranych miast Sudetów Zachodnich. Bogucki Wyd. Ekonomiczne, Warszawa.
- Zinkiewicz W., Zinkiewicz A., 1975: Atlas klimatyczny województwa lubelskiego. Wyd. Lub. Tow. Nauk., Lublin.
- <http://www.naleczow.pl>

SUMMARY

Structural part of the resources of the tourism potential of the town and commune of Nałęczów and the commune of Wojciechów was studied in this paper. In the study, the attractiveness of tourism resources of the communes was assessed based on 48 features grouped into four divisions: sightseeing assets, recreational and special assets, tourist infrastructure and environmental protection. A field survey (listing, query) and a quantitative evaluation of tourist resources, carried out by means of a multidimensional comparative analysis, indicated an appreciable difference in features between the commune of Nałęczów and commune of Wojciechów. The tourist attractiveness index determined for the commune of Nałęczów was 0.695, almost twice as high as the index for the commune of Wojciechów (0.349). In the light of carrying out of investigations, the tourist attractiveness of the commune of Nałęczów results primarily from its environmental (mineral springs, unique flora) and cultural assets (historic monuments) as well as recreational assets (bioclimate, forest complexes, ravines; more than half of the commune's territory is within the Kazimierz Landscape Park) and special assets (angling). The tourism potential of the commune of Wojciechów is primarily determined by its recreational assets (diverse land relief) and special assets (hunting). The commune of Nałęczów is superior with regard to tourist infrastructure and environmental protection. Owing to the diversity of tourist assets, different degrees of tourist infrastructure development and varying quality of the natural environment, various forms of tourism exist in the two communes, i.e. educational tourism (environmental, geotourism, ecotourism, cultural and festival tourism), recreational tourism (agritourism), adventure tourism (walking, cycling, skiing and cross-country skiing) as well as health tourism (health, spa and wellness tourism).